

Ябълката – царицата на плодовете

Автор(и): проф. д-р Василий Джувинов, Института по овощарство в Пловдив

Дата: 07.03.2018 *Брой:* 3/2018

Според ФАОСТАТ първите четири места в световното производство на плодове се заемат от бананите, портокалите, гроздето и ябълките.

След 2005 г. ябълките изпреварват портокалите и гроздето. И от 2010 г. досега (със 70,6 милиона т) заемат стабилно второ място в плодвата структура на света – през 2016 г. производството им достига близо 90 млн. т. Този ръст може да се обясни с голямата приспособимост на ябълката към разнообразните почвено-климатични условия. В Южното полукълбо ябълковите градини започват от Южна Африка и достигат до най-южните части на Австралия (остров Тасмания) и Чили в Южна Америка, където основните сортове узряват от средата на януари до началото на март, т. е. когато в Европа собственото производство е почти реализирано на пазара.

В зависимост от сортоподложковата комбинация плододаването започва на 1-вата –2-рата година след засаждането, като в периода на пълно плододаване се получават обикновено по 4–5 т/дка. Така ябълката възстановява бързо инвестираните капиталовложения за създаване на градината, т.е. това е скороплоден и високородовит овощен вид.

Голямо е сортовото разнообразие по отношение време на зреене. Например в района на Пловдив то започва в края на юни – началото на юли с Виста Бела и завършва в края на октомври – второто десетдневие на ноември с Грени Смит и Пинк Лейди. Продължителността на съхранение зависи от сорта, като зимните запазват търговските си качества в обикновени хладилници до март – април, а в контролирана атмосфера до май – юни, като при изключително ниско съдържание на кислород те се съхраняват до новата реколта.

Ябълките притежават голяма транспортабилност и способност да запазват продължителен период от време както външния си вид, така и вкусовите си качества, поради което са голям обект на търговия в национален и световен мащаб. Тук не могат да се подминат и другите качества на ябълката като здравословна храна за човека за свежа консумация или преработени в сокове, концентрати, плодови салати, пектин и т. н.

Около 65% от ябълките на света се получават в Азия, а Китай е произвел през 2015 и 2016 г. съответно 42,6 млн. т и 44,4 млн. т, следвани от нашата съседка Турция с около 3 млн. т годишна продукция. На второ място е Европа с основни производители Полша, Италия и Франция. На трета позиция е Америка, където САЩ и Чили са водещите, а Бразилия и Аржентина си оспорват третото място. В Африка водещи ябълкопроизводители са ЮАР, Египет и Мароко. Прави силно впечатление, че през 1985 г. Египет, Мароко и Алжир са произвели съответно 29 хил. т, 120 хил. т и 42 хил. т, но през 2015 г. продукцията им значително се увеличава и достига съответно 696 хил. т, 674 и 451 хил. т, т.е. в тези страни ябълката е една от основните овощни култури.

В нашата страна площите с ябълка са достигнали своя рекорд през 1965 г. с размер от 477 хил. дка, а продукцията през 1986 г. е нараснала на 543 хил. т, съответно през първия етап на интензификация на българското овощарство, когато се създаваха палметните градини върху умерено растящи клонови подложки, и през втория етап – засаждането на т. нар. високоинтензивни градини върху умерено и слаборастящи подложки с формировка вретено.

През 1897 г., когато започва да се води статистика в нашето Министерство на земеделието, ябълковите градини са били само 1600 дка, за да нараснат на 162 хил. дка през 1950 г. и на 412 хил. дка през 1960 г.

Площите на ябълката започват да намаляват след 1965 г. в резултат на интензификацията, като през 1990 г. те са 233 хил. дка, а в началото на XXI век – близо 99 хил. дка, т. е. след политическите и икономическите промени у нас и връщането на земята на бившите им собственици или на техните наследници.

През последните няколко години ябълковите насаждения у нас са над 50 хил. дка, а реколтираните площи през 2015 г. са били 47,6 хил. дка.

Ябълковата продукция през 60-те и 70-те години на миналия век е била около 400 хил. т, като след 1985 г. значително намалява под 300 хил. т. Полученото производство през 2015 г. е 58,4 хил. т, срещу 49,4 хил. т череша, 36,2 хил. т сливи и 35,3 хил. т праскови при обща плодова продукция за страната от над 213 хил. тона.

Независимо че според реколтираните площи ябълката е на трета позиция след черешата и сливата, тя е водеща поради по-високите средни добиви – 1226 кг/дка при 614 кг/дка череша, 530 кг/дка сливи и 952 кг/дка праскови и нектарини през 2015 г. По-високи добиви от 1000 кг/дка са получени от ябълката през 1990 г. – 1539 кг и 1137 кг през 1980 г., като винаги добивите от ябълката са били по-високи от другите овощни култури у нас.

За сравнение ще споменем добивите в т. нар. водещи страни в ябълковото производство на света – Франция с над 4 т/дка средно за цялата страна през 2010–2013 г., Италия и Холандия – 3,8–4,0 т/дка, Чили – 4,5–4,6 т/дка, Южна Африка – 3,4–3,6 т/дка, САЩ и Бразилия – 3,0–3,2 т/дка, и т. н. Тези данни определено показват, че у нас не се използват потенциалните възможности на сортовете основно от неспазване на технологиите за отглеждане – резитба и формиране, торене, напояване и растителна защита.

През 2015 г. 45% от засадените градини са с осигурено напояване, от които 42% са с капкова система и 31% – с гравитачно напояване. През 2001 г. средната площ на една ябълкова градина е била 11 дка, а размерът на една овощна градина у нас е бил 24,4 дка или 16,8 дка за сливите, 17,9 дка за черешите, 9,8 дка за кайсиите и 7,3 дка за прасковите. Тези данни показват, че създаването на организации на производителите овощари е крайно наложително, за да стане българското овощарство съвременно, рентабилно и конкурентоспособно.

По отношение на сортовия състав прави впечатление известна унификация при отглеждането на т. нар. пазарно ориентирани сортове като в топ 10 в световен мащаб влизат групата на Голден делишес

(преведена у нас като Златна превъзходна) и Ред делишес – Червена превъзходна, следвани от Гала, Джонаголд, Грени Смит, Фуджи, Пинк Лейди, Бребърн, Елстар и Джаз. Това са сортовете, които ще бъдат обект на световната търговия с ябълкови плодове и през следващите 10 години.

В нашата страна масово се отглеждат първите 5 сорта и някои от техните по-добре червено оцветени мутации, предимно тези на Гала, Джонаголд, Бребърн и Фуджи. Тук трябва да отбележим, че всички нови сортове в повечето случаи са патентовани, което води до по-висока цена и за фермерите овощари и особено ако посадъчният материал е сертифициран, т. е. обезвирусен, което е желателно за производителите на плодове.

Интересно е да се спомене, че в посочената група сортове липсват такива с генетическа устойчивост към основната болест струпяване. Затова смятам, че е полезно за нашите овощари да знаят каква е чувствителността на разпространените сортове към икономически важните болести по ябълката – струпяване, брашнеста мана и огнен пригор.

Само сортовете Прима и Флорина са генетически устойчиви на най-опасната болест струпяване, благодарение на гена Vf, наследен от Малус флорибунда клон 821. През последните години се разпространява и сортът Ревена, който също е устойчив на тази болест, но освен това той е практически устойчив и на брашнеста мана и огнен пригор. Сортът Топаз с неговите по-добре оцветени клонове е също устойчив на струпяване и вече се среща в нашите ябълкови градини. С такива качества могат да се похвалят и новите български сортове Валана и Мелприма, благодарение на посочения по-горе ген, който е наследен от Прима като един от родителските форми.

Много важно е да отбележа, че в процеса на създаване на посочените наши сортове в Института по овощарство в Пловдив установихме, че от познатите до тогава в света 5 раси на болестта струпяване в Пловдивския регион популацията на патогена е представена от патотипове на раса 1, както и на раси 2 и 5. През 1993 г. се появиха съобщения за появата на раса 6 в Западна Европа, а по-късно и на раси 7 и 8. Всичко това показва колко е сложно взаимоотношението растение – гостоприемник – патоген – околна среда.

Необходимо е да споменем и за субективния фактор човека при извеждане на борбата срещу болестите и неприятелите в овощните градини на страната, т. е. за явлението устойчивост към някои пестициди. Добре известно е, че устойчивостта се появява след дългогодишно използване на един и същи продукт, и то многократно през сезона. Другата причина е и завишаване на определената доза. Резултатът е увеличаване съпротивата на вредителя. Например от 1000 единици от даден патоген 990 ще загинат, но

ще оживеят 10, които ще бъдат устойчиви и впоследствие, размножили се бързо, те ще станат 1000 или 10 000 единици, но вече придобили устойчивост към използвания пестицид.

Освен проблема с растителната защита е необходимо да напомним, че за добрия успех в опазване на реколтата от особено значение е прогнозата и сигнализацията. Вече много години у нас се предлагат метеорологични министанции за регистриране на температурата, относителната влажност на въздуха, валежите, намокрянето на листните петури, които взети заедно са от значение за появата на струпясването по ябълката. Тези малки метеостанции се монтират в градината и се свързват с компютъра на фермера, където има програма, която показва кога да започне пръскането в самата градина. Подобни програми съществуват и за борба с ябълковия плодов червей, като за целта се използват феромонови уловки. Известно е, че напоследък се появиха и електронни опции, които помагат на фермера да следи динамиката на летежа на този опасен неприятел не само с компютъра си, но и на мобилния си телефон.

Фермерите биха могли да следят периодично издаваните бюлетини за появата и развитието на болестите и неприятелите от ОДБХ. Това ще им помогне да намалят броя на третиранията през сезона, а оттам да опазят собственото си здраве, както и това на консуматорите. И не на последно място да осигурят по-ниски разходи за единица площ, т. е. да увеличат печалбата си. Крайно време е да се разчупи статуквото – третиране на всеки седем дни!